

SVM1303 Lyng Bæk, Lyng sogn, Alsted herred, tidl. Sorø amt. Sted nr. 04.01.07.

Kampagne: 25-09-2009 KUAS nr. -

Besigtigelse af ca. 1000 meter vandløbsstrækning opstrøms Suserup Mølle forud for vandløbsrestaurering.

Abstract

Besigtigelse af vandløbet opstrøms Suserup Mølle forud for udtalelse jf. museumslovens § 25 til vandløbsrestaureringsprojekt. Der kunne konstateres to, muligvis tre formodede opstemninger og befæstninger af vandløbets sider med større sten - evt. til mindre skvætmøller eller lignende.

Nederste spærring med dele af de stensatte bredder opstrøms synlige. Foto SVM (D1).

Indhold

Abstract	1
Undersøgelsens forhistorie	3
Administrative data	3
Topografi, terræn og undergrund	3
Målesystem	6
Øvrige data	6
Udgravningsmetode	6
Undersøgelsens resultater	6
Fremtidigt arbejde på stedet.....	7
Fotoliste	8

Undersøgelsens forhistorie

Kampagne: 25-09-2009

Efter modtagelse af tilladelse til orientering blev foretaget en kort kontrol i kort og derefter sendt opfordring til at anmode om udtalelse jf. museumslovens §25 til den udførende myndighed, Sorø kommune.

Administrative data

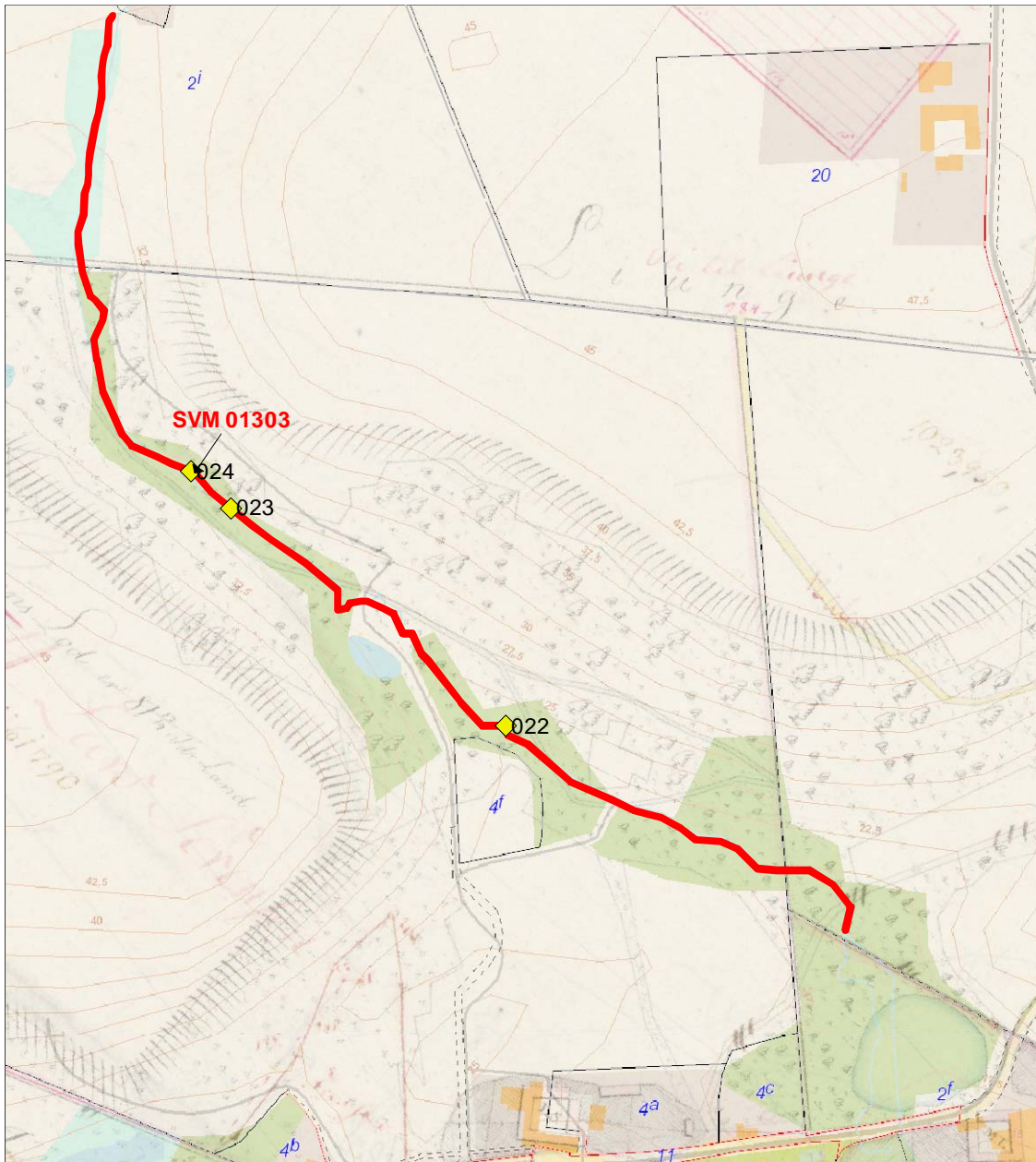
Kampagne: 25-09-2009

Notater og digitalfotos opbevares i SVM med det væsentligste i Museernes Udgravningsdata, håndskrevne notater og GIS dog alene i SVM.

Topografi, terræn og undergrund

Kampagne: 25-09-2009

Bækken har et forholdsvis markant fald gennem den smalle dal, der vider sig noget ud mod sydøst og den formodet noget større møllesø ved Suserup Mølle. De nuværende marker ligger næsten over alt på nogen afstand af den forholdsvis markante kant af dalen. Det er dog de fleste steder tydeligt at dyrkningen i perioder har gået noget tættere mod bækken, da der er dannet markante terrassekanter tæt ud til og stedvis direkte ned mod bækken. Områderne her er nu delvis træbevokset og delvis afgræsset. Flere steder langs terrassekanterne fra den tidligere dyrkning ses nedkastede stenbunker fra markrydning.

Kort 1. Sagsareal vist som fed, rød streg (2 meter bredt forløb). De tre spærringer vist med gule rhomber. Kortbaggrund: Tidligste matrikelkort (georeferering SVM – se også kort 2) – derunder moderne topografisk matrikelkort med højdekurver og nuværende bygninger (gule), tegnforklaring bringes ikke. Copyright til kortmaterialet Kort- og Matrikelstyrelsen.

På tidligste matrikelkort (kort 1 og kort 2) med udgangspunkt før udskiftningen er større dele af skråningerne end nu indtegnet som skov eller krat. Dyrkningen tæt mod bækken er derfor formodentlig af nyere dato - d.v.s. en stærk landbrugsmæssig udnyttelse efter udskiftningen.

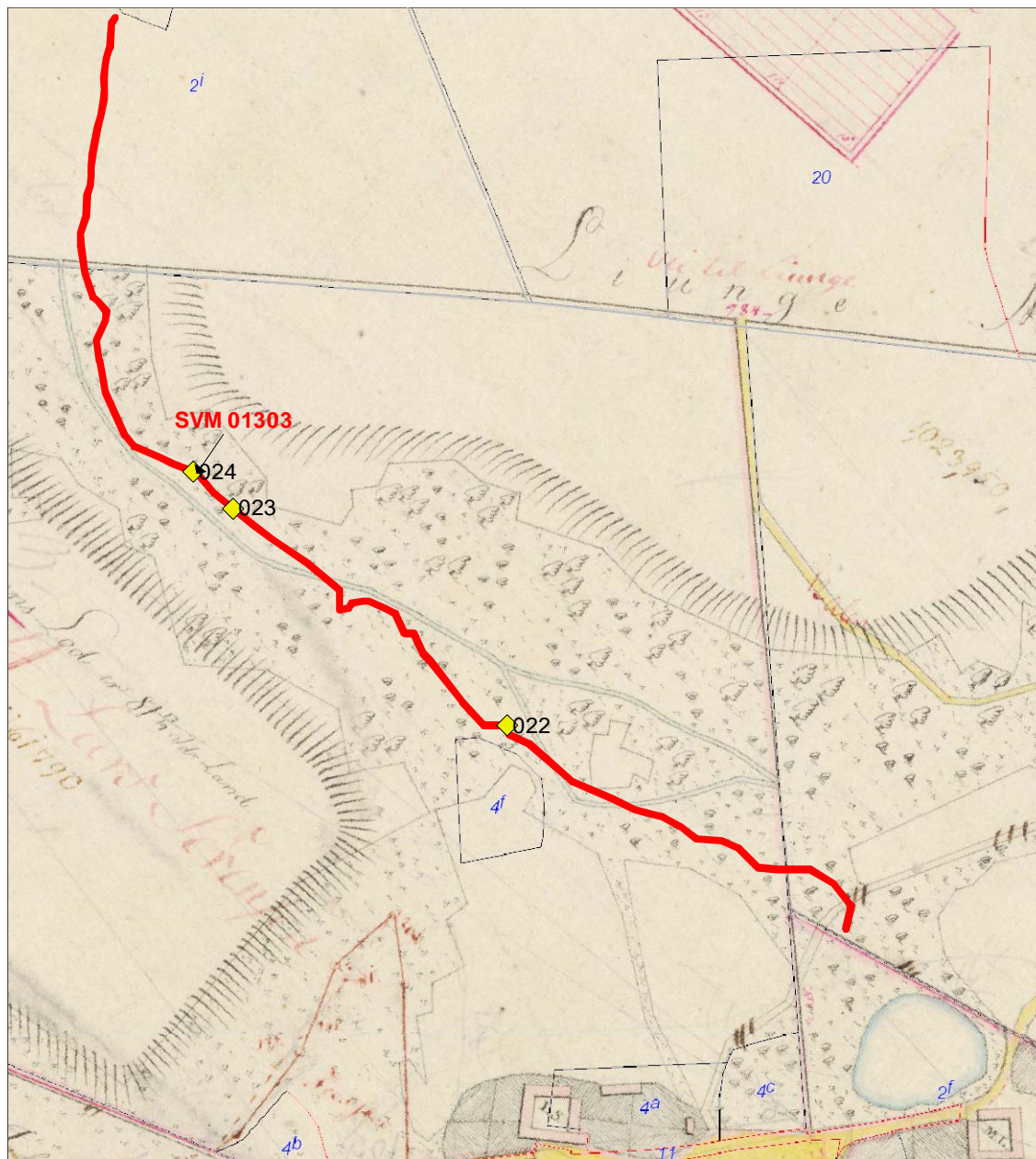
Bækken løber i et 0,3 - 0,75 meter dybt, forholdsvis smalt leje, der kun på de fladere strækninger ligger i tørv. På størstedelen af den besigtigede strækning ligger morænen tæt ud til bækkeløbet, der indeholder mange større og mindre sten, hvorfor bækkeløbet da også synes "lag forholdsvis fast" i sit stenede leje.

Omtrent midtvejs på det besigtigede forløb slår bækken et markant knæk omkring en betonklods, der synes at have båret en tidligere passage/bro.

Bækken synes ikke indtegnet på det tidligste matrikelkort, hvor der derimod ses et todelt vejforløb ned gennem dalen nær "022". Det er formentlig dele af dette vejforløb, der kan ses som terrasse i den vestlige kant af dalen. Det synes dog i modsætning til matrikelkortets kortets indtegnning at forløbe mod syd op på marken mod gården på matrikel 4a (nuværende golfklub).

Ovenfor "024" bliver bækløbet mindre stejlt, for at "flade ud" længere nordpå.

I forbindelse med golfbaneanlæg er konstrueret et par broer til overførsel af interne "færdselsveje"/stier jf. kort med ældste matrikelkort og underliggende topografisk matrikelkort, der viser det nuværende landskab, kort 1.

Kort 2. Samme udsnit som kort 1. Her alene tidligste matrikelkort smat sagsområde og derover moderne matrikelgrænser og – numre. Nederst skelnes landsbytoften til Suserup "gul". De manglende detaljer øverst i kortes skyldes at dette ikke er del af Suserup ejerlav. Georeferering SVM; Copyright Kort- og Matrikelstyrelsen.

Målesystem

Kampagne: 25-09-2009

Ved besigtigelsen blev nedre del af hvert mulige "møllesteder" registreret som "waypoints" med håndholdt GPS, der benytter projektionen WGS84 og har en usikkerhed på +/- 10 meter benyttet i skov med bladhang som hér.

Punkterne blev overført til sagens GIS via GPSU (GPS Utility) uden konvertering fra WGS84. De tre relevante waypoints nr. 22 - 24 blev kopieret til selvstændig tabel-sæt i MapInfo i undermappen ""..GIS\Kp2000Sj", betegnet "Punkter_Overført.TAB" m.v.. Der refereres til WayPoint-nummer i det efterfølgende og i den producerede GIS.

Øvrige data

Kampagne: 25-09-2009

-

Udgravningsmetode

Kampagne: 25-09-2009

Bækken blev besigtiget i samarbejde med projektansvarlig medarbejder fra Sorø Kommune, Kim Hansen. De registrerede, mulige faunaspærringer, hvor der var ønsker om regulering blev beset og i denne beskrivelse er alene korte beskrivelser af de formodede kulturhistoriske (menneskeskabte) bredforstærkninger og dæmninger. Der refereres til de indmålte "waypoints" oprindelige numre 22-24, der på kort gengives med foranstillet "0".

Vandløbet blev ikke besigtiget på den øverste del af sagsområdet på matrikel 2i, da der ikke her er planer om væsentlige indgreb.

Undersøgelsens resultater

Kampagne: 25-09-2009

Den nedre del af den besigtigede strækning var præget af kraftig tørv på en forholdsvis flad og bred strækning i den eller ret smalle dal. Der må her være tale om bund af tidligere opstemmet vand eller et bredere forløb med kraftig ellesump, hvor der har kunnet ophobe sig op mod 0,75 meter organisk materiale af en grov, gytjelignende karakter. Der er ikke foretaget nogen bedømmelse af om der kan være tale om en kraftigere opstemning fra Suserup Møller eller en anden "spærring".

Langs vestsiden af den flade, nedre del af vandløbet ligger endnu rester af et ældre vejforløb, der står som en "terrace" i dalens sider og forsvinder op på fladen på golfbanen mod syd. Muligvis et af de vejforløb, der vises på ældste matrikelkort.

Der blev opstrøms denne fladere del, hvor vandløbet løber i en snæver dal, registreret tre områder med en tværgående spærring af store sten og der ovenfor stensatte sider i vandløbet i op til fire skifter, der står så regelmæssigt, at de må bedømmes som sat af mennesker. Dette var især tydeligt ved den nederste forekomst og ved den øverste, mens de midterste virker noget mere "tilfældig" og især opstrøms spærringen ikke har særligt tydedlige stensætninger i vansløbets sider.

De registrerede stensætninger med formodet kulturhistorisk værdi:

22: Her blev registreret en tværgående spærring af store sten, hvoraf mindst endnu en større sten liggende umiddelbart nedstrøms kan have indgået og skabt et fald med god kraft på ca. 0,4 - 0,5 meter ved udmundingen af den ovenfor stensatte rende, hvor sten tydeligt synes sat i min. tre skifter langs begge vandløbets sider. Dette stensatte forløb strækker sig ca. 50 meter opstrøms, hvor vandløbet får et lidt fladere forløb over en strækning. Foto D1.

23: Her ses en tværgående spærring af store sten, hvoraf et par stykker umiddelbart nedstrøms. Ovenfor ses en lidt utydelig stensætning af siderne, men langt fra så regelmæssig og sikret menneskeskabt som ved. 22.

24: Her en tydelig spærring af store sten og opstrøms stensatte sider, der især langs vestsiden står stejlt mod bækkedalens sider, hvor dyrkningskanten fra den tidligere dyrkning ligger meget tæt mod bækken. Spærringen er noget "forøget" af rødder fra elletræer. Der ligger flere større sten umiddelbart nedenfor - de kan have indgået i en mere effektiv spærring/indsnævring. Foto D2.

Navnlig 22 og 24 fremtræder som formodentlig menneskeskabte befæstninger af vandløbets sider til en dyb og koncentreret rende, der leder frem mod et styrt af større sten i vandløbet. Spærringerne ligger på forholdsvis smalle/snævre passager i bækkedalen og der kunne ikke umiddelbart ses spor af omløb eller lignende.

Det er undertegnedes tolkning, at der her kan være tale om befæstninger af vandløbssiderne frem mod et større fald med store sten, der har tjent som støtte for fx. mindre skvætmøller (med vandretliggende "hjul" og en lodret akse sat i bækken. Der har her ved blot nogenlunde god vandføring kunne skabes kraft til at drive mindre værktøjer og lignende til fx. træskomageri, drejning eller lignende.

Det skal understreges at denne tolkning alene bygger på en hurtig besigtigelse og ikke en nøjagtig opmåling, ligesom det ikke er undersøgt om der skulle findes evt. arkæologiske spor af konstruktioner ved bredderne - konstruktioner, der kan have båret en evt. arbejdsplatform.

Fremtidigt arbejde på stedet

Kampagne: 25-09-2009

Museet indstiller, at de mulige dæmningsanlæg til skvætmøller eller lignende ikke udsættes for større reguleringer med fjernelse af de større sten i vandløbets bund eller sider. Ønskes dette alligevel gjort indstilles at der udføres en forudgående arkæologisk dokumentation af det eller de berørte anlæg. Hertil må udarbejdes et af Kulturarvsstyrelsen godkendt maksimumsbudget. Det er dog ikke sket, da det umiddelbare skøn ved besigtigelsen var at der kan opnås fiskepassage uden indgreb i stensætningerne.

De tre områder med mulige kulturhistoriske levn kunne med fordel søges dokumenteret i fotografi i vinterhalvåret uden kraftig bundbevoksning eller løv på træerne.

Sydvestsjælland Museum d. 28-09-2009

Fotoliste

Film	Billede	Motiv	Anlæg	Fund	Filmtype	Dato	Fotograf
Kampagne: 25-09-2009							
D	1	Spærringen ved 22 set fra syd-sydøst (let rystet)			Digital	25-09-2009	Hugo Hvid Sørensen
D	2	Spærringen ved 24 set ovenfra fra vest-sydvest			Digital	25-09-2009	Hugo Hvid Sørensen